

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI**

**ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU
HUKUK VE ADALET DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI**

**ANKARA
2013**

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU
HUKUK VE ADALET DERSİ

Öğretim Programı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
DERSİN AMAÇLARI	3
DERSİN YAPISI VE UYGULANMASINA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR	4
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI	6
HUKUK VE ADALET DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI KONUSU, YETERLİK VE KAZANIMLARI	7

GİRİŞ

Toplum içinde yaşamak zorunda olan insan; her türlü ihtiyacını karşılamak, hayatını güven içinde sürdürebilmek için diğer insanlarla sosyal bir ilişki içerisinde. Kurulan bu ilişkilerin bireysel farklılıklardan kaynaklanan sorunları ortaya çıkarması kaçınılmazdır. Bu sorunların neye göre, nasıl çözüleceği ve çözüm sırasında uzlaşılan ilkelerin dayanağının ne olduğu konusu önem kazanmaktadır. İşte bu durum; sosyal hayatta düzen, güvenlik ve adalet ihtiyacına işaret etmektedir.

Toplum hayatının bir düzen içinde sürdürülebilmesi, bireylerin sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde uyması gereken bazı kuralları gerekli kılmaktadır. Bu kurallar; toplumun bir parçası olan bireylere, neleri yapmalarını ve neleri yapmaktan kaçınmaları gerektiğini gösterir. Toplumun huzuru büyük ölçüde kişilerin bu konudaki duyarlılığına bağlıdır.

Bireylerin toplumda uyması gereken kurallar; davranış kuralları, görgü kuralları, ahlak kuralları, din kuralları, örf ve adetler ile hukuk kurallarından oluşmaktadır. Bu kurallar içinde hiç kuşkusuz hukuk kuralları; tüm bireyler ve toplum için adil sonuçlar sağlama, yaptırım gücü ve yaşamımıza olan etkisi bakımından değerlendirildiğinde önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Toplumdaki düzen ve adaleti sağlayan hukuk kurallarının tam olarak işlevini gerçekleştirebilmesi bireylere hukuk bilincinin kazandırılmasına bağlıdır.

“Hukuk ve Adalet Dersi”nden beklenen amaç “Evrenin ruhu olan adalet duygusu” ve hepimiz için gerekli hukuk bilincini erken yaşlarda geliştirmektir. Eğitimde temel bilgi ve becerilerin kazandırılması esas olmakla birlikte insanın toplum içinde ihtiyaç duyduğu kültürel ve insani değerlerle kişiliğinin inşa edilmesi de göz ardı edilmeyecek bir husustur.

Hiçbir amaç, hiçbir hedef insan hayatından ve onun değerinden üstün değildir. Dolayısıyla hukuk bilinci ve insani değerlerin bir hayat tarzı haline getirilmesi gerekmektedir. “Hukuk ve Adalet Dersi”nin kazanımlarına ilişkin en temel beklenti çocuklara başkalarının hakkına saygıyı öğretmesi ve bunu ilişkilerine yansıtabilmelerinin sağlanmasıdır. Bu bakış açısını edinen bir öğrencinin hem öz saygısı ve hak arayışı gelişecek hem de öğrenci insan olmaktan doğan haklarının olduğu kadar görev ve sorumluluklarının da bilincinde olacaktır.

Herkesin eşit biçimde adalete ulaşabilmesi, demokrasinin ve günümüz toplumlarında adalet sisteminin etkin işleyişinin temel unsurlarındandır. Koruyucu hukuk uygulamaları kapsamında kişilerin adalet sistemini etkin bir şekilde kullanabilecek bilgi ve donanımının geliştirilmesi ile özellikle çocukların yüksek yararını gözeten adalet sistemimize erişimlerinin önündeki engellerin en aza indirilmesi, hukuk sisteminin kâğıt üzerinde kalmış bir hak ve yasalar bütünlüğü olmasının ötesine geçerek toplumsal işlevinin tam olarak yerine getirilmesini sağlamak açısından son derece önemlidir. Eğitim yoluyla daha fazla bilinçlenen bireyler, sorunları hukuki ve barışçıl yollarla çözmeye yönelik yetkinliklerini artırarak adalete erişimde daha avantajlı bir konuma sahip olmaktadır.

Daha az uyuşmazlığa düşen veya uyuşmazlıkları demokratik hak arama yöntemleri ile aşan bir toplumun varlığı güçlü bir sosyal ve kültürel alt yapı ile yetişmiş vatandaş kitlesine bağlıdır. Öğrencilerin bir vatandaş olarak hak ve sorumluluk bilincine sahip, güncel hayatta karşılaşabileceği sorunlara yönelik temel hukuki bilgi ve becerileri edinmeleri ayrı bir önem taşımaktadır. Hukuk bilincinin yüksek olduğu toplumlarda uyuşmazlıkların çıkma olasılığının daha az olması ve anlaşmazlıkların barışçıl yöntemlerle daha kolay çözülmesi nedeniyle; demokrasi, uzlaş, birlikte yaşama ve farklılıklara saygı kültürünün toplumda yerleşmesi; kısaca demokrasimizin daha da gelişmesi ve hukuk devletimizin güçlenmesi için hukuk ve adalet eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmesi gerekmektedir.

Bunun için öğrencilerin yaşamlarında farklı bakış açılarının geliştirilip tartışılabileceği, barışçıl çözüm ve hak aramanın özendirileceği, aktif vatandaşlığın gereği olan davranış biçimlerinin oluşabileceği ve haklara saygının var olduğu bir eğitim ortamının yaratılması esastır. Bu anlayışla; Milli Eğitim Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı arasında imzalanan işbirliği protokolü kapsamında oluşturulan “Hukuk Bilinci Geliştirme Komisyonu” tarafından geliştirilen “Hukuk ve Adalet Dersi” öğretim programındaki kazanımlar ile hukuk ve adalet bilincinin geliştirilmesi sağlanarak öğrencilerin daha mutlu bireyler olarak yaşama hazırlanmaları hedeflenmektedir.

DERSİN AMAÇLARI

“Hukuk ve Adalet Dersi”nin temel amacı öğrencilerde hukuk ve adalet bilincini geliştirmektir. Bu amaçla öncelikle bu dersle ilgili yeterlikler, bu yeterliklere dayalı olarak da kazanımlar belirlenmiştir.

Bu ders kapsamında öğrencilerde geliştirilmesi beklenen yeterlikler şunlardır:

- Toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar ve bu kurallar arasında hukukun yerini kavrama.
- Hukukun temel kavramlarını anlama.
- Bir durumun hukuki bir sorun içerip içermediğini anlama.
- Hak aramanın doğal olduğunu kabul etme.
- Hakkın hukuki yollarla aranacağını kabul etme.
- Hukuki haklarını kullanmak için kimlerden ya da nerelerden yardım alacağını bilme.
- Hak arama sürecinin hukuki yollarını bilme.
- Anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülebileceğini kavrama.
- Hukuki sorunların çözümünde görevli kurum ve kuruluşları tanıma.
- Yargılama sisteminin işlevini bilme.
- Adaletli olmayı önemseme.

Bu yeterliklere sahip olan bireylerin, davranışlarının sorumluluğunu üstlenmeleri ve davranışlarının olası sonuçlarını göz önünde bulundurmaları beklenmektedir.

DERSİN YAPISI VE UYGULANMASINA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

Bu ders; hak, hukuk ve adalet kavramlarının öğrenciler tarafından benimsenmesi amacıyla geliştirilmiştir. “Hukuk ve Adalet Dersi”nde öğrencilerde sorunları ele alma, hukuk bilinci kazanma, haklarını bilme ve haklara eşlik eden sorumlulukları tanıma, haklarını arama konusunda cesaret gösterme, hak arama yolları ile ne zaman ve nasıl harekete geçilmesi gerektiğini öğrenme, hakların hukukla güvence altına alındığını bilme, adalet sistemi ve uygulayıcılarını tanıma ile uzlaşma kültürünü oluşturma konularında duyarlılık geliştirilmesi beklenmektedir. Bununla beraber günlük yaşamda makul olma, diğer bireylerin haklarına saygı gösterme, adil olma, adalete güvenme ve hukukun üstünlüğünü kabul etme gibi olumlu tutumların da geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Bunun için hazırlanan “Hukuk ve Adalet Dersi” öğretim programı, öğrencilerin günlük yaşamda karşılaşabileceği hukuk ve adalet kavramları ile ilişkili sorunların çözümünde özellikle barışçıl yöntemlere ilişkin gerekli bilişsel ve duyuşsal kazanımları vurgulamayı temel almaktadır. Bu noktada öğrencilerin kendi yaşantıları yoluyla örnek olaylara dayalı çözümlemeler yapmaları, hukuk ve adaletle ilgili yaşantı ve gözlemlerinden hareketle bu derste öğrendikleri yeni kavramları içselleştirmeleri ve temel beceriler kazanmaları beklenmektedir.

Programdaki kazanımların gerçekleştirilme sürecinde; yargı sistemindeki kurumlara ziyaretler düzenlenmesi, sınıflarda temsili mahkemelerin oluşturulması gibi etkinliklerle örnek olay yönteminden de yararlanarak dersin işlenmesi, adaletin sağlanması ve hukukun uygulanması konularında sınıf ortamına yargı sisteminde görevli hukuk uygulayıcılarının davet edilerek birincil kaynaklardan yararlanılması önerilmektedir.

Bu programın uygulanmasında aşağıda ifade edilen hususlara dikkat edilmesi önemlidir.

1. Bu derste öğrencilerin doğrudan hukuk kavramlarını bir hukuk uygulayıcısı gibi bilmesine gerek yoktur. Öğrencilerin, hukuk ve adalet kavramları konusunda bir farkındalık oluşturacak kadar kavram bilgisine sahip olması yeterlidir. Ders işlenirken öğrencilere sadece bilgiyi aktarmak değil, geleceğe yönelik beklentileri gerçekleştirebilmek amacıyla öğrencilerin; merak eden, sorgulayan, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, tartışan, sorun çözebilen kişiler olma yönündeki becerilerine katkı yapma amaçlanmalıdır.
2. Bu dersin öğretim sürecinde konular günlük yaşamla ilişkilendirilerek karşılaşılan sorunların çözümünde, hakların aranması ve hukuki süreçlerin takibinde günlük yaşamdan örneklerin ele alınmasına dikkat edilmelidir.
3. Öğrencilere hukuk kurallarına uyulmadığı takdirde bir yaptırımla karşılaşılabilmesi ve uygulanacak yaptırımın da, olağan hayatını ve geleceğini etkileyebileceği hatırlatılmalıdır.

4. Dersin uygulanması sırasında; drama, örnek olay, yargı sistemindeki kurumlara ziyaret, yargı sisteminde çalışanlarla söyleşi, misafir konuşmacı çağırma gibi yöntem ve etkinlikler kullanılabilir.
5. Programda önerilen kazanımlar işlenirken yapılan etkinliklerde insan hakları ile öğrencilerin özel hayatına saygılı olunur.
6. Öğrencilerin dersteki kazanımlara ulaşma düzeyleri sürekli olarak takip edilmelidir. Bunun için de öğrenme-öğretme süreciyle bütünlük sağlayan süreci değerlendirme esas alınıp ölçme araçlarında çeşitlilik, kendini değerlendirme, bireysel farklılıklar hususları dikkate alınmalıdır.
7. Yargılama sisteminin işleyişi ve bu sistemde çalışan kişilerin rolleri ile ilgili adliye ziyareti şeklinde bir etkinlik düzenlenmesi durumunda adliye yetkililerince öğrenciler için pedagojik açıdan herhangi bir probleme neden olmayacak bir ziyaret ortamının temin edilmesi halinde adliye ziyaretleri gerçekleştirilebilir.
8. Ders işlenirken öğrencilerin beceri ve tutumlarının geliştirilmesi amacıyla çatışma çözme, yorumlama, neden-sonuç ilişkisi kurma, empati kurma, makul çözümleri kabul etme ve karar verme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler düzenlenmelidir.
9. Dersin işlenişi sırasında seçilen örnekler üzerinde titizlikle durularak hukuk sisteminin karmaşıklığı, süreçlerden bunalma, korku gibi etkenlerin öğrencilerde hak aramaktan çekinme duygusu yaratmaması konusuna dikkat edilmelidir.
10. Bazı kazanımların özelliği gereği açıklamalara yer verilmiştir. Öğrenme öğretme sürecinde kazanımlar işlenirken açıklamalarda yer verilen sınırlılıklara dikkat edilmelidir.
11. Öğrenme öğretme sürecinin daha etkin ve verimli olabilmesi için derste; hukuk terimleri sözlüğü, kanunlar, ilgili resmi internet siteleri vb. yardımcı kaynaklar ile hâkim, savcı, avukat gibi kişilerden yararlanılabilir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI

“Hukuk ve Adalet Dersi”nin ana amacı öğrencilerin hukuk ve adalet konularına olan duyarlıklarını artırmaktır. Bu nedenle ortaokullarda seçmeli dersler alanı altında yer alan bu derse yönelik ölçme ve değerlendirme faaliyetleri yapılırken sonuç odaklılıktan çok süreç odaklı bir değerlendirmenin yapılması önem arz etmektedir.

Bu derste öğrenci, öğretim etkinliklerinde olduğu kadar, değerlendirme sisteminde de etkin rol almalıdır. Değerlendirme yalnızca dönem sonundaki ürünlerin değerlendirilmesi şeklinde olmamalıdır. Örneğin, derste toplumsal kuralların hukuk kurallarıyla ilişkisini ortaya koyan etkinlikler yapıldığında farklı tekniklerle öğrenilenler gözden geçirilip pekiştirilebilir.

Diğer derslerde olduğu gibi “Hukuk ve Adalet Dersi”ndeki değerlendirme etkinlikleri öğretmenlerin yaratıcılığına bağlıdır. Çeşitli ölçme ve değerlendirme araç ve gereçleri kullanılabilir. Ölçme ve değerlendirme süreci sonunda öğrencilerin bilgiye nasıl ulaşacaklarını ve ulaştıkları bilgileri nasıl kullanacaklarını öğrenmeleri beklenmektedir.

HUKUK VE ADALET DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

KONU, YETERLİK VE KAZANIMLARI

A- TOPLUMSAL DÜZEN VE HUKUK

1. Toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar ve bu kurallar arasında hukukun yerini kavrama.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

1.1. Toplumsal yaşamın kurallarla düzenlendiğini bilir.

Açıklama: Din, ahlak, örf ve adet, görgü, hukuk kuralları açıklanacaktır.

1.2. Toplumsal kurallar içerisinde hukuk kurallarının yerini ayırt eder.

1.3. Hukuk kurallarına uyulmadığı takdirde toplumsal düzenin bozulacağını fark eder.

B- HUKUK VE ADALET İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

2. Hukukun temel kavramlarını anlama.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

2.1. Hukukla ilgili temel kavramları tanımlar.

Açıklama: Adalet, hak, hukuk, hukuk devleti, Anayasa ve kanun (yasa), suç, kabahat, davacı, davalı kavramları üzerinde durularak öğrencilerin içinde temel hukuki terimler geçen bir metni veya konuşmayı anlaması sağlanacaktır.

2.2. “Hukuk” ve “Adalet” kavramları arasındaki ilişkiyi kavrar.

2.3. Adalet ve eşitlik kavramlarını ayırt eder.

2.4. Toplumsal düzenin sağlanmasında adaletin önemini kavrar.

2.5. Adaletin sağlanmasında hukukun rolünü açıklar.

C- ADALETİN SAĞLANMASINDA HUKUKUN YERİ

C.1. SORUNLARIN HUKUKİ YÖNÜ

3. Bir durumun hukuki bir sorun içerip içermediğini anlama.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

3.1. Sorumluluklarının bilincinde olan bir birey olarak davranmamanın hukuki sorunlar ortaya çıkarabileceğini bilir.

3.2. Hukuki sorunların diğer toplumsal sorunlardan farkını açıklar.

Açıklama: Hukuki sorunların kaynağında hukuk kurallarının ihlali olduğu özellikle vurgulanarak masum sayılma hakkı ve cezaların şahsiliği kavramları genel olarak açıklanacaktır.

3.3. Hukuk dışı davranışların olumsuz sonuçlarını fark eder.

Açıklama: Hukuki yaptırım türlerinden ceza, icra ve tazminat üzerinde durularak; hukuk dışı davranışların bireysel, sosyal ve ekonomik sonuçlarından genel olarak bahsedilecektir.

C.2. HAKLAR VE HAKLARIN KORUNMASI

4. Hak aramanın doğal olduğunu kabul etme.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

4.1. Hakların korunması ve adaletin sağlanmasına birey (özne) olarak herkesin katkıda bulunması gerektiğini açıklar.

Açıklama: Şikâyet, ihbar ve tanıklık üzerinde durulacaktır.

4.2. Hakkını aramaktan kaçınmaması gerektiğini bilir.

Açıklama: “Hak Arama Hürriyeti ile Sınırları” ve “Savunma Hakkı” üzerinde genel olarak durulacaktır.

5. Hakkın hukuki yollarla aranacağını kabul etme.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

5.1. Hakkın hukuki yollarla korunmasını örneklendirir.

Açıklama: Kişi dokunulmazlığı, mülkiyet hakkı ve alacak hakkı, ailenin korunması ve çocuk hakları, özel hayatın gizliliği, tüketici hakkı konularına genel olarak yer verilecektir.

5.2. Hakkını hukuk dışı yollarla aramaya kalkışmanın olumsuz sonuçlarını anlar.

Açıklama: Hakların korunması için hukuk dışı yollara başvurulmaması gerektiği üzerinde durulacaktır.

C.3. HAK ARAMA SÜRECİ

6. Hukuki haklarını kullanmak için kimlerden ya da nerelerden yardım alacağını bilme.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

6.1. Hukuki bilgi ve belgelere erişme yollarını bilir.

Açıklama: Kurumların konuyla ilgili yazılı ve görsel kaynaklarından ve avukatlardan bahsedilecektir.

6.2. Hukuki bilgi ve belgelere erişme yollarını kullanır.

Açıklama: Çocukların hukuki bilgi ve belgelere erişme yollarını kullanmalarını sağlamak için sınıfta drama etkinliklerinden yararlanılabilir.

7. Hak arama sürecinin hukuki yollarını bilme.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

7.1. Hak arama konusunda izleyeceği hukuki süreçleri bilir.

Açıklama: Dilekçe hakkı, dava hakkı, itiraz hakkı üzerinde durulacaktır.

7.2. Hakların hukukla güvence altına alındığını fark eder.

Açıklama: Hakların Anayasa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi ve ilgili yasalarla korunduğu vurgulanacaktır.

D- ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ VE ADALETİN SAĞLANMASI İÇİN ÇALIŞAN KİŞİLER VE KURUMLAR

D.1 ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

8. Anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülebileceğini kavrama.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

8.1. Anlaşmazlıkların çözümünde uzlaşma yöntemlerine başvuracağını bilir.

Açıklama: Makul olma, çatışma çözme, uzlaşma ve arabuluculuk yöntemlerinden bahsedilecektir.

D.2. ADALETİN SAĞLANMASI İÇİN ÇALIŞAN KİŞİLER VE KURUMLAR

9. Hukuki sorunların çözümünde görevli kurum ve kuruluşları tanıma.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

9.1. Farklı kurumların farklı hukuki sorunları ele aldığını bilir.

Açıklama: Sorunların çözümünde görevli idari kurumlar ve yargı sisteminin ele aldığı sorunlara ilişkin genel bilgi verilecektir.

9.2. Hukuki sorunların çözümünde görevli kurumların işleyişini açıklar.

Açıklama: Mahkemeler, savcılık ve icra dairelerinin yaptığı işlemlere ilişkin genel bilgi verilecektir.

10. Yargılama sisteminin işlevini bilme.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

10.1. Yargı sisteminde çalışan kişilerin rollerinin farklı olduğunu açıklar.

Açıklama: Hâkim, cumhuriyet savcısı, avukat, icra memuru, zabıt kâtibi, mübaşir, infaz ve koruma memuru gibi yargı çalışanlarının rolleri genel olarak açıklanacaktır.

10.2. Yargı sistemindeki kurumların işlevlerinin farklı olduğunu açıklar.

Açıklama: Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Adalet Bakanlığı, adliye, barolar ve noterler gibi kurumların işlevleri genel olarak açıklanacaktır.

10.3. Yargılama sisteminin adaletin sağlanmasındaki rolünü açıklar.

Açıklama: Yargılama sisteminin bireylerin ve toplumun haklarını koruduğu vurgulanacaktır.

E- ADALET DUYGUSU VE TOPLUMSAL YAŞAM

11. Adaletli olmayı önemseme.

Bu yeterliğe sahip olan öğrenciler:

11.1. Güven duygusunun adaletin temeli olduğunu açıklar.

11.2. Adaletsizliğin bireysel ve toplumsal sonuçlarının farkına varır.

Açıklama: Örnek olarak vergilendirmede adaletli olma ve vergi ödememenin hem birey hem de toplum açısından yol açtığı sorunlardan bahsedilebilir.

11.3. Adalet duygusunu olumsuz etkileyen uygulamaları sorgular.

Açıklama: Öğrenciler adaleti sağlamaya yönelik öneriler geliştirmeye teşvik edileceklerdir.

11.4. Yaşantısında adil olmaya özen gösterir.

11.5. Adaletin sağlanmasıyla oluşan duyguları ifade eder.